

УДК 330.32

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР*

Лопатенко Д.Б.

Державна установа «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»

У статті розкрито поняття «інвестиційний процес» та «глобалізація». Досліджено вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток деяких країн-членів ЄС. Розглянуто позитивні та негативні наслідки глобалізації в сучасних умовах. Виявлено головні тенденції інноваційних процесів в сучасних умовах глобалізації. Надано пропозиції щодо вдосконалення інвестиційної політики, враховуючі світові тенденції.
Ключові слова: глобалізація, трансформація, інвестиційний процес, інвестиційна політика, економічне зростання.

Постановка проблеми. Сучасний етап економічного розвитку характеризується глобальними трансформаціями внаслідок зростання відкритості національних економік, усунення технологічних і політичних бар'єрів на шляху переміщення товарів, послуг та капіталів. При цьому міжнародна інвестиційна діяльність визначає специфіку трансформації національних інвестиційних процесів у глобальний інвестиційний процес. Тому дослідження тенденцій інвестиційних процесів є актуальним питанням на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання глобальних процесів в сфері інвестицій та їх вплив на економічний розвиток країн досліджуються такими іноземними та вітчизняними науковцями: Є. Акоповою, А. Гриньовою, І. Гайдучким, Д. Лук'яненко, О. Мозговим, В. Навроцькою, В. Новицькою, В. Сіденко, А. Філіпенко, А. Яблонською та іншими. Автори пояснюють природу і характер глобалізації та її наслідки, зокрема глобальної фінансової кризи, нестабільність світової економіки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Питання міжнародного руху капіталів та оптимізації національної соціально-економічної сфери з метою максимізації надходжень капіталу ззовні та мінімізації його вибуття з країни є однією з найбільш актуальних на сьогодні як для України так і для інших країн. Тому існує необхідність в поглибленому дослідженні сучасних тенденцій розвитку інвестиційного процесу в умовах глобальних трансформацій.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз сучасних тенденцій інвестиційних процесів та їх наслідки, що впливатимуть на розвиток як світової економіки в цілому, так і на економічний розвиток окремих країн.

Виклад основного матеріалу. Особливістю економічної глобалізації є мобільність капіталу і динамічність процесів інтеграції національних фінансово-інвестиційних ринків, при цьому розширюються суб'єкти та об'єкти, ускладнюються види і форми міжнародного інвестування.

В вузькому значенні глобалізація є процесом об'єднання світових економік в єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили, знань, технологій тощо [3, 119].

У більш ширшому значенні економічна глобалізація це трансформаційні процеси, що відбуваю-

ються останнє десятиліття у світовій економіці та призводять до швидкого інтегрування країн в єдиний економічний простір в наслідок розширення міжнародної торгівлі, інтернаціоналізації виробництва та фінансових ринків, товарної культури, об'єднаної в єдину мережу глобальної інформаційно-телекомунікаційної системи. Таким чином надаються додаткові можливості для виходу країн на нові світові ринки, та розширюється доступ до інших потоків капіталу, технологій, імпортом і експортом ринкам [4, 33].

Сучасною особливістю інвестицій є те, що маючи різне національне походження вони взаємодіють між собою, створюючи міжнародні потоки та перетворюючись у світові інвестиційні ресурси, які функціонують в єдиному глобальному інвестиційному просторі. Передумовою цього процесу стала зацікавленість країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, яким не вистачає власних фінансових ресурсів для оновлення своїх економік.

Зокрема на розвиток світового інвестиційного процесу істотно впливає позичковий капітал у вигляді міжнародного кредиту та підприємницький капітал в двох його формах: прями й портфельні інвестиції. Таким чином, інвестиційний процес це відтворювальний процес формування, обміну, розподілу та використання в економіці інвестиційних ресурсів, а також система відносин між суб'єктами господарської діяльності [3, 71].

Також, глобалізація світової економіки супроводжується переміщенням основних виробничих потужностей реального сектору із розвинутих країн до країн, що розвиваються. Наслідком цього є глибокі структурні зрушення у міжнародному поділі праці, глобальній міграції. В останні роки це призвело до старіння населення (працездатного віку) в більшості розвинутих країн, і як наслідок до радикальних змін у пенсійній політиці та соціальних видатків – до їх раціоналізації та скорочення.

Зазначимо, що надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в 2015 році збільшилися на 38% до 1762 млрд. дол., самого високого рівня після глобальної фінансово-економічної кризи 2008 року. Основним чинником глобального поживлення стало різке зростання суми операцій міжнародного злиття та поглинання (ЗтаП), яка досягла 721 млрд. дол. в порівнянні з 432 млрд. дол. в 2014 році [2, 15].

Країни G20 в 2015 році створили майже три чверті світового ВВП, та майже половину світо-

* Публікацію підготовлено в рамках НДР «Національні та глобальні детермінанти економічного зростання України» (державний реєстраційний номер 0114U002021).

вих надходжень ПІІ. В цілому надходження ПІІ збільшилася на 42% в 2015 році та майже дві третини від загального обсягу інвестицій були сконцентровані в трьох країнах – США, Китаї та Бразилії. Близько 58% глобальних ПІІ вкладаються в країни-члени G20 (14,4 трильйона доларів), де знаходяться більше 95% компаній зі списку Fortune 500 [2, 9].

Як свідчать дані рис. 1 надходження ПІІ в країни з розвинутою економікою (Європа та Північна Америка) в 2015 році порівняно з 2014 роком зросло майже в два рази – на 84% до 962 млрд. дол.; в країни Азії, що розвиваються, на 73 млрд.дол., однак значне скорочення надходжень ПІІ, в 1,6 рази, відбулось в країнах з перехідною економікою.

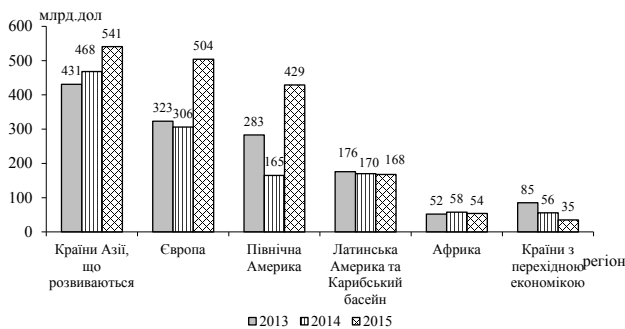

Рис. 1. Надходження прямих іноземних інвестицій за регіонами світу, в 2013–2015 роках

Зростання інвестиційних надходжень до Європейського регіону можна пояснити покращенням макроекономічної та політичної стабільності в більшості країн цього регіону, яке призвело до підвищення оцінок їхньої кредитоспроможності та зростання ВВП. Крім того, низькі відсоткові ставки в європейських економіках змушують глобальних інвесторів шукати більш високі доходи на ринках, що розвиваються, а також через можливість знаходитись на нових споживчих ринках та створювати глобальні ланцюжки поставок за участю місцевих підприємств.

Так, наприклад, в 2015 році в Польщі відбулось економічне зростання, як і в 2014 році макроекономічні показники країни продемонстрували один з найвищих темпів зростання серед країн Євросоюзу, зокрема ВВП країни збільшився на 3,6% (у 2014 р. його приріст склав 3,3%), через збільшення внутрішнього попиту. Внутрішнє споживання зросло на 3,1%, а інвестиції в основний капітал на 6,8%. Загалом стабільність економіки, за роки її перебування в Євросоюзі, обумовлені певною консервативністю економічної структури країни з її порівняно низькою часткою сектора фінансових послуг та високою часткою традиційного малого і середнього бізнесу (приблизно 50% ВВП).

В 2015 році Польща вступила в фазу дефляції: показник інфляції, вимірюваний індексом цін на споживчі товари і послуги, мав від'ємне значення 0,9%, а у 2014 році інфляція була нульовою; ціни виробників промислової продукції знизилися на 2,2%, а рівень зареєстрованого безробіття зменшився до 9,8% (в 2014 році він становив 11,4%).

Обсяг ПІІ різко зріс після вступу країни до Європейського союзу в 2004 році і в 2015 році обсяг нагромаджених ПІІ становив 203 млрд євро,

що є найбільшим показником серед країн Центрально-східної Європи. Головними країнами – інвесторами у 2015 році були: Нідерланди (17,2%), Німеччина (16,3%), Люксембург (11,9%), Франція (11,6%), Іспанія (6,3%), Італія (5,4%) і США (3,6%). В 2014 році 100,4 млрд євро прямих іноземних інвестицій було зосереджено у сфері послуг, а також в галузях оброблювальної промисловості 50,5 млрд євро. Також найбільші компанії сфери телекомунікацій і інформаційних технологій, автомобілебудування, електромашинобудування в Польщі належать іноземному капіталу.

Болгарія, яка увійшла до ЄС у 2007 році, в 2015 році забезпечила стабільне надходження (ПІІ) в країну і збільшення їх обсягів було одним з найважливіших пріоритетів економічної політики уряду країни. Зокрема в 2015 році обсяг ПІІ, що надійшли до Болгарії, становили 1,5931 млрд. євро або 3,6% ВВП, за 2014 рік країна отримала 1,2891 млрд. євро або 3,1% ВВП, основними інвесторами стали в 2015 році Нідерланди 696,6млн. євро., Німеччина 181,9 млн. євро, Норвегія 111,5 млн. євро, Росія 71 млн. євро. При цьому вибуття ПІІ з країни, відбулося до Нідерландів 645,4 млн.євро, до Росії – 8,9 млн. євро. Також в 2015 році відбулась зміна структури прямих іноземних інвестицій в Болгарії, зокрема зросло капіталовкладення в сектор машинобудування, автомобільну промисловість і сферу високіх технологій.

Інша країна, яка є членом ЄС з 2004 року, Словаччина, позиціонується як партнер зі стабільним розвитком економіки і зваженою політичною платформою, привабливою для інвесторів, з високим потенціалом розвитку інвестицій та безпекою їх вкладення. Так в 2015 році приріст ВВП становив 3,3% (у 2014 році 2,2%); розмір державного боргу знизився порівняно з 2014 роком склав 54,1% ВВП; рівень безробіття знизився з 13,2% до 11,5%; індекс промислового виробництва знизився з 103,4 до 97,1. При цьому з 2014 року Словаччина послідовно реалізовує оновлену інвестиційну політику, з урахуванням вимог ЄС і спрямовану на поліпшення структури економіки, підвищення соціальних показників, підвищення рівня зайнятості населення.

Збільшенню динаміки економічного зростання в 2015 році сприяли темпи вітчизняного і зарубіжного попиту на внутрішню продукцію. У четвертому кварталі 2015 року експорт словацької продукції зріс на 9,1%, а внутрішній попит на 6,5%. Серед інвестиційних переваг Словаччини можна зазначити: стабільне економічне зростання, вигідне географічне розташування, дієвість правової системи, покращення підприємницького клімату, приваблива податкова система. В Словаччині кваліфікована робоча сила на 30% дешевше, ніж в Чехії, Угорщині, Польщі, та в 6 разів дешевше, ніж в країнах Західної Європи. Низька, як для Європи, ставка податку на прибуток 19% для фізичних та юридичних осіб; простіша система податкової перевірки (перевіряються тільки обсяги фінансів і наявність документів); недороге бухгалтерське обслуговування. Тому в рейтингу «Ведення бізнесу 2015», Всесвітнього банку, Словаччина в 2014 році за умовами залучення інвестицій, підійнялась з 49 (2013 рік) на 37 місце серед 189 країн (Білорусь – 57-е, Росія – 62-е,

Казахстан – 77-е, Україна – 96-е). Це сприяло тому, що в Словаччину перенесли свої потужності такі світові компанії як Peugeot-Citroen, Samsung Electronics, Kia Motors, Volkswagen, Dell Computer Corporation, IBM, Lenovo, Sony, U.S. Steel, Tesco Stores SR. А частка приватного сектора у ВВП, за оцінками Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР), становила в 2014 році 80%.

В 2015 році основний обсяг зовнішньої торгівлі Словаччини припадав на країни ЄС, частка яких в словачському експорті склала 85,2%, в імпорті – 66,1%. Так, найбільше позитивне сальдо Словаччина має з Німеччиною – 5,591 млрд. євро, Великобританією – 2,738 млрд. євро, Польщею – 2,447 млрд. євро, Австрією – 2,243 млрд., Францією – 1,743 млрд. євро. Однак істотною загрозою в майбутньому для економічного розвитку країни, може стати зменшення зовнішнього попиту на виробництво Словацької автомобільної промисловості.

Тепер розглянемо основні макроекономічні показники та інвестиційну політику однієї з найрозвинутіших країн світу Бельгії. Бельгія займає одне з провідних місць в ЄС за обсягом ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ППС) 40456 дол. США в 2015 році (19-та в світі). ВВП країни за підсумками 2015 року становив 403,4 49 млрд. євро., зростання ВВП становило 1,4%, рівень інфляції 0,6%, дефіцит бюджету 0,03%, а рівень безробіття 8,5%.

Незважаючи на невеликі розміри території і чисельність населення, Бельгія володіє висококваліфікованими робочими науковими кадрами, потужною науково-виробничою і промисловою базою. Ряд бельгійських компаній є визнаними світовими лідерами, а саме: SolvayBeckaert, DEME, JandeNul, IBA, Nyrstar, Lhoist, Carmeuse, CMI, FNHerstal, Exmar, KatoenNatie, Euronav, ABInBev, UCSPharma, Euroclear, Barco, AGC, Umicore, Recticel, ETEX, Soudal тощо.

Бельгія впродовж багатьох років продовжує залишатися в числі країн з однією з найпривабливіших для іноземних інвесторів економік в світі. Згідно доповіді Конференції ООН з торгівлі і розвитку (UNCTAD) [1, 87] в 2013 р. Бельгія різко поліпшила показники по залученню прямих іноземних інвестицій (ПІІ), піднявшись на 19-у позицію. Обсяг ПІІ склав 19 млрд. євро (23,4 млрд. дол. США). В 2014 році в Бельгії було реалізовано 297 нових інвестиційних проектів за участю іноземних компаній на загальну суму 3,41 млрд. євро, що на 23,4% більше, ніж в попередньому, 2013 р. Завдяки цьому в Бельгії було створено понад 6000 нових робочих місць (зростання на 30%). Інвестиції були спрямовані перш за все в хімічну промисловість, машинобудування, біофармацевтику, агрохарчову галузь, транспорт і логістику, сферу роздрібною торгівлі, а також інноваційну сферу. Серед ключових інвесторів – такі компанії, як Total, BASF, AGC Europe, GSK, Caterpillar, TNT, Johnson&Johnson, Baxter, H&M, Decathlon, Volvo та інші. Серед найбільших країн-інвесторів в економіку Бельгії є США, Франція, Німеччина, Італія, Великобританія, при цьому 70% всіх інвестицій – європейські.

Разом з тим фінансова глобалізація на сьогодні супроводжується поширенням офшорних зон у міжнародному бізнесі, які знаходяться в дрібних острівних державах (Багамських, Кайманових, Бермудських островах, тихоокеанської Полінезії, Мен, Кіпру та інших) «ховаються» від національного і міжнародного контролю близько 7 трлн дол. неоподаткованих коштів та відмиваються гроші. Тому усвідомлюючи загрози, що виходять з так званих «податкових гаваней» Міжнародне співтовариство G20 в 2009 році передбачила цілий ряд санкцій проти офшорних зон – від заходів адміністративного характеру до міжнародної заборони на вкладення коштів в банки низки країн, внесених у «чорний список». І в 2015 році інвестиційні потоки в офшорні фінансові центри, зокрема в структури спеціального призначення (СПП), скоротилися до 72 млрд. дол., порівняно з 132 млрд. дол. в 2013 році, однак й досі залишаються високими.

Дослідивши сучасні тенденції глобалізації та інвестиційного процесу, а також економічний розвиток деяких країн-членів ЄС, ми дійшли висновку: що глобалізація передбачає, не тільки взаємозалежність країн через формування системи міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й країни стають більш вразливим до негативного впливу світогосподарських зв'язків, зокрема через нестабільність світової фінансової системи. Разом з тим до позитивних наслідків можна віднести: підвищення темпів економічного зростання країн через створення додаткових виробничих потужностей та підвищення продуктивності, шляхом запровадження нових технологій. А країни – чисті кредитори – знаходяться сфери більш прибуткового вкладання інвестицій, тим самим підвищуючи прибутковість інвестування.

В останні роки, країни з перехідною економікою, активно долучившись до глобалізаційних процесів, також часто використовують тимчасово вільні кошти міжнародного фінансового ринку для покриття бюджетного дефіциту та врівноваження платіжного балансу. Проте значна частка іноземних позик надходить у вигляді комерційних кредитів, що за відсутності належного контролю з боку держави створює додаткові загрози внутрішній фінансовій стабільності.

Висновки і пропозиції. Встановлено, що особливістю економічної глобалізації є мобільність капіталу і динамічність процесів інтеграції національних фінансово-інвестиційних ринків. Дослідження та аналіз світових тенденцій дозволяє, по-новому оцінити значення прямих іноземних інвестицій, які виступають з одного боку, як детермінанта економічного зростання, а з іншого – чинником загроз. Тому при розробці інвестиційної політики кожної окремої держави, необхідно враховувати вплив, як позитивний так і негативний, ПІІ на рівень бідності, міграцію, зміну інвестиційного клімату для малого і середнього бізнесу тощо.

Список літератури:

1. World Investment Report 2016: Reforming International Investment Governance / Офіційний сайт UNCTAD. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary>
2. Доклад по вопросам региональной экономики / Офіційний сайт IMF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2016/01/pdf/texttr.pdf>
3. Навроцька Н.А. Глобалізація інвестиційного процесу: монографія / Н.А. Навроцька. – Дніпропетровськ: Ліра, 2014. – 352 с.
4. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування. Регулювання та розвитку: монографія / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин. – Львів: Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с.
5. Сиденко В.Р. Глобалізація – європейська інтеграція – економічне розвиток: українська модель [Текст]: в 2 т. / В.Р. Сиденко; НАН України; Ін-т економіки і прогнозування. – К.: Фенікс, 2008. – Т. 1: Глобалізація і економічне розвиток. – 2008. – 376 с.

Лопатенко Д.Б.

Государственное учреждение «Институт экономики и прогнозирования
Национальной академии наук Украины»

**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ:
ГЛОБАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ****Аннотация**

В статье раскрыто понятие «инвестиционный процесс» и «глобализация». Исследовано влияние прямых иностранных инвестиций на экономическое развитие некоторых стран-членов ЕС. Рассмотрены позитивные и негативные последствия глобализации в современных условиях. Выявлены основные тенденции инвестиционных процессов в современных условиях глобализации. Предложения по совершенствованию инвестиционной политики, учитывающие мировые тенденции.

Ключевые слова: глобализация, трансформация, инвестиционный процесс, инвестиционная политика, экономический рост.

Lopatenko D.B.

State Institution «Institute of Economics and Forecasting
National Academy of Sciences of Ukraine»

MODERN TRENDS OF INVESTMENT PROCESSES: GLOBAL DIMENSION**Summary**

In the article the concept of «investment process» and «globalization». The influence of foreign direct investment on the economic development of some countries-members of EU. Considered positive and negative effects of globalization in the modern world. The main tendencies of investment processes in modern conditions of globalization. The proposals on improving investment policy, taking into account global trends.

Keywords: globalization, transformation, investment process, investment policy, economic growth.